

Stručni rad

Datum prijema rada:
16. maj 2015.

Datum prihvatanja rada:
2. jun 2015.

Primjena zakonodavstva u vezi sa mjestom izvršenja krivičnog djela i državljanstvom pravnog lica

Sažetak: Najsloženija pitanja važenja krivičnog zakonodavstva u pravilu se otvaraju prilikom utvrđivanja mogućnosti primjene domaćeg zakonodavstva na pravna lica, naročito na strana pravna lica.

U odnosu na domaće pravno lice, strano pravno lice ima specifičan položaj, na koji utiču okolnosti da je registrovano u jednoj državi prema zakonima države registracije, a svoju poslovnu djelatnost obavlja i u drugoj državi (državama), te okolnost da svaka država ima pravo da sama određuje vezu državljanstva učinioca i krivičnog djela. Zato se prije donošenja odluke o primjeni domicilnog zakonodavstva mora utvrditi državljanstvo svakog pravnog lica, a tek nakon toga riješiti pitanje koje zakonodavstvo će biti primijenjeno na pravno lice u konkretnom slučaju.

Autor u radu daje sažet pregled pravila iz međunarodnih dokumenata i više uporednih zakonodavstava u domenu primjene domicilnog zakonodavstva na pravna lica, te daje odgovor na pitanje da li su zakonodavstva u Bosni i Hercegovini pitanje primjene domicilnog zakonodavstva na pravna lica propisala u skladu sa međunarodnim standardima i dobrim primjerima iz uporednog zakonodavstva.

Ključne riječi: važenje, personalitet, strano pravno lice.

Doc. dr

Miodrag Bukarica

*Fakultet pravnih nauka,
Panevropski univerzitet
Apeiron Banja Luka, BiH i
tužilac Okružnog tužilaštva
Banja Luka*

UVODNI DIO

Svaka pravna norma treba biti primijenjena onako kako je to propisano, a da bi se to ostvarilo, obavezan je pravni formalizam.¹ U tekstu koji slijedi bavićemo se pitanjima primjenjivosti zakonske regulative o pitanjima utvrđivanja državljanstva pravnog lica, mjesta izvršenja krivičnog djela, te pitanjima primjene pravila o prostornom važenju zakonodavstva o odgovornosti pravnih lica za krivična djela. Okosnicu izlaganja činiće pitanja prostornog važenja krivičnog zakonodavstva o odgovornosti pravnih lica, a uz to ćemo se osvrnuti na druga pitanja primjene zakonodavstva na domaća i strana lica.

¹ Kaurinović, Damjan (2006): Retroaktivna primjena krivičnog zakona, *Pravna riječ*, broj 7 (vol. 3), Banja Luka: Udruženje pravnika Republike Srpske, strana 546.

Pod prostornim važenjem krivičnog zakonodavstva podrazumijeva se primjena zakonodavstva u zavisnosti od činjenice da li je krivično djelo učinjeno u toj državi ili u inostranstvu.² Pravila o prostornom važenju krivičnog zakonodavstva daju nam odgovor na pitanje da li se u konkretnom slučaju može primijeniti neko krivično zakonodavstvo, te, ako može, na koja lica se može primijeniti. Kod pravnih lica uglavnom se javljaju pitanja primjene teritorijalnog, realnog i personalnog principa.

Teritorijalni princip je primarni, pa se prema njemu krivično zakonodavstvo jedne države primjenjuje na svakog ko krivično djelo učini na teritoriji jedne države, bez obzira na to da li se radi o državljanima te države, strancima ili licima bez državljanstva, te da li izvršenje krivičnog djela proizvodi posljedice i u drugoj državi (drugim državama).

Realni (zaštitni) princip podrazumijeva pravo jedne države da svoje zakonodavstvo primjenjuje prema strancima koji u inostranstvu učine krivično djelo protiv najvažnijih interesa te države, kao što je npr. falsifikovanje nacionalnih moneta, znakova za vrijednost ili obilježavanje koje izdaju institucije te države, špijunaža i slična krivična djela, izuzimajući krivična djela protiv međunarodnog prava.

Prema personalnom principu, zakonodavstvo jedne države primjenjuje se na njene državljane ili strance kada krivično djelo učine u inostranstvu. Ima dva oblika – aktivni i pasivni. Princip **aktivnog personaliteta** podrazumijeva pravo jedne države da svoje zakonodavstvo primjenjuje prema svojim državljanima, čak i za krivična djela koja oni učine u drugoj državi. Međutim, ona ne može da uhapsi svog državljanina u drugoj državi, ali može od države u kojoj je krivično djelo učinjeno tražiti njegovu ekstradiciju radi sprovođenja postupka saglasno svom zakonodavstvu. Zbog prethodno navedenog, praktični značaj primjene principa aktivnog personaliteta ogleda se u tome što onemogućava domaće državljane da povratkom u svoje države, ukoliko one ne izručuju svoje državljane, izbjegnu gonjenje za krivična djela koja su učinili u inostranstvu. Ako se desi takva situacija, država čiji su oni državljani tada ima dvije mogućnosti – da ih podvrgne svom pravnom poretku i na njih primjeni svoje krivično zakonodavstvo, ili da ih izruči državi u kojoj su učinili krivično djelo; naravno, pod uslovom da postoji identitet normi. U tom kontekstu se može postaviti pitanje da li se promjena sjedišta pravnog lica i izmještanje u drugu državu može smatrati izbjegavanjem krivičnog gonjenja. U nastavku teksta ćemo ukazati na odgovor francuskog zakonodavca na slične situacije.

Prema principu **pasivnog personaliteta**, zakonodavstvo jedne države primjenjuje se prema strancu koji izvršenjem krivičnog djela povrijedi dobro te države ili dobro njenog državljanina (onih koji su oštećeni izvršenjem tog krivičnog djela). Pošto se pravno lice po svojim bitnim osobinama drastično razlikuje od fizičkog lica, ne postoji „tehnička“ mogućnost da se uhapsi, niti da se na njega primjenjuju pravila o ekstradiciji.

U uporednom zakonodavstvu najčešće se opšta pravila o teritorijalnom važenju krivičnog zakonodavstva shodno primjenjuju i na pravna lica. Jedno od takvih zakonodavsta-

² Petrović, Branislav i Jovašević, Dragan (2005): Krivično/kazneno pravo Bosne i Hercegovine, Opći dio, Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, strana 42.

va je i krivično zakonodavstvo Republike Srbije. Naravno, postoje i krivična zakonodavstva koja propisuju posebne odredbe o primjeni krivičnog zakonodavstva na pravna lica uz supsidijarnu opštih odredaba. Takva su zakonodavstva u Bosni i Hercegovini.

Zbog prethodno navedenog, prije donošenja odluke o primjeni krivičnog zakonodavstva jedne države na konkretno pravno lice, mora se utvrditi njegovo državljanstvo. U međunarodnom pravu državljanstvo pravnog lica se određuje primjenom jednog od tri kriterijuma: kriterijuma sjedišta pravnog lica, mjesta upisa u registar (inkorporacija), ili kriterijuma kontrole društva. Treći kriterijum vezan je za državljanstvo većinskog broja članova ili lica koji stvarno upravljaju pravnim licem.³ Postoje i drugi kriterijumi, kao što je kriterijum procentualnog učešća stranog kapitala.⁴ Nakon utvrđivanja državljanstva pravnog lica, rješavaju se pitanja kao npr. pitanje mjesta izvršenja krivičnog djela, primjene principa prostornog važenja krivičnog zakonodavstva, osnova odgovornosti pravnog lica i sva druga.

MEĐUNARODNI DOKUMENTI

Od osamdesetih godina prošlog vijeka pa do danas doneseno je više međunarodnih dokumenata čija je svrha unapređenje saradnje, sprečavanje i efikasna borba protiv učinilaca striktno određenih krivičnih djela ili određenih grupa krivičnih djela, a preporučuju državama stranama da u svoja zakonodavstva implementiraju pravila koja će omogućiti uspostavljanje odgovornosti pravnih lica. Neki od ovih dokumenata ukazuju na okvire za primjenu pravila o važenju krivičnog zakonodavstva. Stoga ćemo se u kratkim crtama osvrnuti na one međunarodne dokumente koji sadrže okvirna pravila o uspostavljanju odgovornosti pravnih lica za krivična djela i, s tim u vezi, ukazuju na mogućnost usvajanja prethodno opisanih principa o primjeni krivičnog zakonodavstva u odnosu na pravna lica.

Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organizovanog kriminala⁵ ukazuje na neophodnost uspostavljanja odgovornosti pravnih lica (član 10), te pod naslovom Jurisdikcija (član 15) obavezuje države strane na preduzimanje neophodnih mjera za uspostavljanje svoje jurisdikcije u slučajevima kad je deliktno djelovanje učinjeno na teritoriji država, na brodu koji plovi pod zastavom države ili u avionu koji je registrovan po zakonima te države. Država može uspostaviti svoju jurisdikciju kada je deliktno djelovanje učinjeno protiv državljanina države strane, stranog lica ili lica bez državljanstva koje boravi na njenoj teritoriji. Kada deliktno djelovanje koje je predmet Konvencije izvan teritorije države učini organizovana kriminalna grupa, radi potreba ekstradicije učinioca ili radi vođenja krivičnog postupka, primjenjuje se princip aktivnog personaliteta. Država strana je tada obavezna da donese neophodne mjere za uspostavljanje svoje jurisdikcije, u slučaju da se učinilac nalazi na njenoj teritoriji a ona takvo lice ne izručuje zbog okolnosti da je njen državljanin.

Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju terorizma⁶ obavezuje države strane da

³ Degan, Vladimir (2006): Međunarodno pravo, 2. izdanje, Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, strana 395.

⁴ Babić, I. (2008): Privredno pravo, drugo izdanje, Beograd: Univerzitet Singidunum, str. 26.

⁵ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, Međunarodni ugovori broj 3/2002.

⁶ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, Međunarodni ugovori broj 14/07.

usvoje mjere neophodne za utvrđivanje odgovornosti pravnih lica (član 10). Pod naslovom Neprijemljivost Konvencije (član 16) stoji da se ona neće primjenjivati ako su deliktna djelovanja učinjena unutar jedne države a učinilac je njen državljanin, nalazi se na njenoj teritoriji i ona po principu realnog personaliteta primjenjuje svoje zakonodavstvo, tako da to pravo ne može pripadati ni jednoj drugoj državi. Pod naslovom Izručenje ili krivično gonjenje (član 18) određeno je kada država strana primjenjuje princip aktivnog personaliteta. Obavezna je da pokrene krivični postupak ako se učinilac nalazi na njenoj teritoriji, a ne izruči ga drugoj državi. Ako ne pokrene krivični postupak, a ispunjeni su uslovi za primjenu reciprociteta, tada će u postupku ekstradicije izručiti svog državljanina drugoj državi.

Krivičnopravna konvencija Vijeća Evrope protiv korupcije⁷ sadrži okvire za uspostavljanje odgovornosti pravnih lica za krivična djela (član 18), kao i okvirno pravilo da svaka država može odrediti teritoriju ili teritorije na kojim se Konvencija primjenjuje. U bilo koje vrijeme, deklaracijom adresiranom na generalnog sekretara Savjeta Evrope, može proširiti, ili obavještenjem obustaviti, primjenu Konvencije na bilo koju drugu teritoriju (član 34).

Konvencija Savjeta Evrope o pranju novca, otkrivanju, privremenom oduzimanju i konfiskaciji dobiti stečene kriminalnim radnjama i o finansiranju terorizma⁸ sadrži okvire za uspostavljanje odgovornosti pravnih lica za krivična djela (član 10), dok se u okviru naslova Teritorijalna primjena (član 51) nalaze prethodno opisana pravila o određivanju teritorije na kojoj se Konvencija primjenjuje.

FRANCUSKO ZAKONODAVSTVO

Principe o prostornom važenju krivičnog zakonodavstva i pravila iz prethodno navedenih konvencija možemo jasno prepoznati u francuskom krivičnom (kaznenom) zakonodavstvu.⁹

Teritorijalni princip je osnovni, pa su pravila o primjeni krivičnog zakonodavstva propisana u okviru dvije cjeline. Prva se odnosi na slučajeve kada su krivična djela učinjena na francuskoj teritoriji, druga na slučajeve kada su djela učinjena van nje.

Prva cjelina počinje pravilom da se krivično zakonodavstvo Francuske primjenjuje na svakog ko na njenoj teritoriji učini krivično djelo propisano u njenom zakonodavstvu (član 113-1). Ako je učinjen prekršaj, smatra se da je učinjen na francuskoj teritoriji čak i kad je samo jedno njegovo bitno obilježje ostvareno na toj teritoriji (član 113-2). Teritorijalni princip proširen je kriterijumom zastave broda i registracije aviona, tako da se francusko krivično zakonodavstvo primjenjuje i u slučajevima kad je krivično djelo učinjeno na brodu ili prema brodu koji plovi pod francuskom zastavom (113-3), u vazduhoplovu ili prema vazduhoplovu koji je registrovan u francuskoj (113-4), bez obzira na to gdje se brod ili vazduhoplov nalaze. Propisan je izuzetak koji omogućava da se francusko zakonodavstvo

⁷ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, Međunarodni ugovori broj 36/01.

⁸ Donesena u Varšavi 16.5.2005. godine, Službeni glasnik BiH, Međunarodni ugovori broj 14/07.

⁹ French Penal Code, verzija na Engleskom jeziku dostupna na internet adresi: [http://legislation-line.org/download /action/download/id/1674/file/848f4569851e2ea7eabfb2ffcd70.htm/preview](http://legislation-line.org/download/action/download/id/1674/file/848f4569851e2ea7eabfb2ffcd70.htm/preview), sadržaj preuzet 20.02.2011. godine.

primjenjuje u slučajevima kada je krivično djelo učinjeno na brodu ili vazduhoplovu koji nisu registrovani u Francuskoj, ali samo ukoliko su alternativno ispunjeni uslovi da su učinilac ili oštećeni francuski državljani, da je vazduhoplov nakon izvršenja djela sletio na francusku teritoriju ili da je vazduhoplov bez posade zakupilo fizičko ili pravno lice čije se glavno sjedište nalazi na teritoriji Francuske (član113-11). Francusko krivično zakonodavstvo primjenjuje se na svako lice (fizičko ili pravno) koje na teritoriji Francuske kao saučesnik učini djelo koje prema zakonu države u kojoj je učinjeno i prema zakonodavstvu Francuske predstavlja krivično djelo (identitet norme), ukoliko je izvršenje krivičnog djela utvrđeno pravosnažnom presudom inostranog suda (113-5).

U okviru druge cjeline pod naslovom Krivična djela učinjena van teritorije Francuske propisano je da će se francusko zakonodavstvo primijeniti u slučaju da francuski državljanin van njene teritorije učini bilo koje krivično djelo (113-6 stav 1), čak i ako je učinilac stekao francusko državljanstvo nakon izvršenja krivičnog djela za koje je optužen (113-6 stav 3), te kad francuski ili strani državljanin na štetu francuskog državljanina učini krivično djelo za koje je zapriječena kazna zatvora (113-7). Primijeniće se i kada djelo sa zapriječenom kaznom zatvora od pet godina ili težom učini stranac čije su izručenje odbile francuske vlasti, bilo zbog toga što je zapriječena kazna ili mjera bezbjednosti koja je u suprotnosti sa francuskim zakonima, ili što mu u postupku pred sudom nisu garantovana osnovna procesna prava koja uključuju i pravo na odbranu, ili što predmetni događaj ima osobine političkog krivičnog djela (113-8-1). Postupak u ovim slučajevima može biti pokrenut i optužbom zvaničnog tužioca, dostavljenom od strane autoriteta države u kojoj je učinjeno krivično djelo, pod uslovom da je ta država, uz posredovanje Ministarstva pravde, tražila izručenje (113-8-2). Kako odgovornost pravnih lica postoji za sva djela koja su za njihov račun učinili njihovi organi ili zastupnici, prethodno izložena pravila mogu se primijeniti i na pravna lica.

ZAKONODAVSTVA NOVONASTALIH BALKANSKIH DRŽAVA

U predmetnim zakonodavstvima zastupljena su različita rješenja. Jedna propisuju posebne odredbe o prostornom važenju krivičnog zakonodavstva koje se odnose isključivo na pravna lica, dok druga ne sadrže takve norme, već upućuju na primjenu opštih odredaba o prostornom važenju krivičnog zakonodavstva.

Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela Crne Gore¹⁰ propisuje primjenu teritorijalnog, personalnog, realnog i izuzetno univerzalnog principa važenja zakona (član 43). Teritorijalni princip primjenjuje se na domaće i strano pravno lice koje je odgovorno (bolja formulacija od one „koje učini“) za krivično djelo učinjeno na teritoriji Crne Gore. U stavu 2 propisano je da se Zakon primjenjuje i na strano pravno lice koje je odgovorno za krivično djelo učinjeno u inostranstvu na štetu Crne Gore, njenog državljanina ili domaćeg pravnog lica. U teoriji ova odredba se posmatra kroz prizmu primjene realnog principa, jer nije relevantno koje je dobro povrijeđeno i u kolikoj mjeri, već kome je povrijeđeno dobro pripadalo.¹¹ Ako je domaće pravno lice učinilo krivično djelo u inostranstvu, primjenjuje

¹⁰ Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela Crne Gore, Službeni list Republike Crne Gore broj 02/07, 13/07, 30/12.

¹¹ Lazarević, Lj., Vučković, B. i Vučković, V. (2007): Komentar zakona o odgovornosti pravnih lica za krivična djela, Cetinje: Obod, strana 113.

se princip aktivnog personaliteta, pod uslovom da se kao učinilac javlja fizičko lice koje je djelovalo u ime domaćeg pravnog lica i u okviru ovlaštenja koja mu je dalo pravno lice.¹²

Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela Republike Hrvatske¹³ u članu 2 upućuje na primjenu materijalnog i procesnog krivičnog zakona, te Zakona o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta.¹⁴ Tako mogućnost pokretanja krivičnog postupka u Hrvatskoj za krivično djelo pravnog lica učinjenog u inostranstvu zavisi od činjenice da li to djelo predstavlja krivično djelo i prema zakonu države u kojoj je učinjeno, kao i od činjenice da li je u toj državi propisana odgovornost za učinjeno krivično djelo. Pozitivan odgovor na oba pitanja znači da protiv pravnog lica može biti vođen krivični postupak u Hrvatskoj.

Кривичен законик на Република Македонија¹⁵ u posebnim odredbama o odgovornosti pravnih lica propisuje da strano pravno lice može biti odgovorno za krivična djela učinjena na teritoriji Makedonije, ukoliko ima organizacionu jedinicu na teritoriji Makedonije ili obavlja svoju registrovanu djelatnost na njoj teritoriji (član 28 a stav 5).

Zakon o odgovornosti pravnih lica Republike Slovenije¹⁶ sadrži posebne odredbe o primjeni zakona na domaća i strana pravna lica prema mjestu izvršenja krivičnog djela (teritorijalni princip), odredbe o primjeni principa pasivnog personaliteta na domaća i strana pravna lica koja krivično djelo učine van teritorije Republike Slovenije i odredbe o primjeni principa aktivnog personaliteta na domaća pravna lica koja krivično djelo učine van teritorije Republike Slovenije. Supsidijarno se primjenjuju odredbe o primjeni Kaznenog zakonika Republike Slovenije kada je krivično djelo učinjeno na domaćem plovilu ili domaćem civilnom ili državnom vazduhoplovu. Princip aktivnog personaliteta primjenjuje se ako predmetno djelo predstavlja krivično djelo i prema zakonu države u kojoj je učinjeno (član 14 stav 3 KZ). Ako je učinjeno u stranoj državi gdje ne predstavlja krivično djelo, može biti preduzeto gonjenje uz saglasnost ministra i pod uslovom da ono predstavlja krivično djelo prema načelima koja su priznata kao opšta prema pravilima međunarodnog prava (član 14 stav 5 KZ). Obligatorna je primjena opisanih pravila o primjeni krivičnog zakonodavstva na domaća pravna lica i strana pravna lica koja imaju svoje sjedište na teritoriji Republike Slovenije ili na toj teritoriji obavljaju svoju poslovnu djelatnost. Tim je isključena primjena univerzalnog načela¹⁷ u odnosu na većinu stranih pravnih lica.

¹² Ibid.

¹³ Narodne novine broj 151/03, 110/07, 45/11, 143/12.

¹⁴ Narodne novine broj 76/09, 116/10, 145/10, 57/11, 136/12, 148/13 (pročišćeni tekst).

¹⁵ Кривичниот законик на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија број 37/96, 80/99, 4/2002, 43/2003, 19/2004 (пречистен текст), 81/2005, 60/2006, 73/2006, 87/2007, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 44/11, 51/11, 135/11, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14

¹⁶ Zakon o odgovornosti pravnih oseb Republike Slovenije, Uradni list Republike Slovenije številko 59/99, 98/04 (uradno prečišćeno besedilo), 65/08 i 57/2012.

¹⁷ Primjena univerzalnog načela u pravilu se odnosi samo na najteža krivična djela kažnjiva po međunarodnom pravu i djela koja ugrožavaju vitalne državne interese. Kako se izvršenjem ovih krivičnih djela ugrožavaju prvenstveno interesi pojedinih država, smatra se da država čiji su vitalni interesi ugroženi ima i najteže pravo da sankcioniše izvršioce takvih krivičnih djela.

Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična dela Republike Srbije¹⁸ propisuje posebne odredbe pod naslovom Uslovi za primenu Zakona, koje su (član 4) podudarne sa odgovarajućim odredbama Zakona o odgovornosti pravnih lica Republike Crne Gore iz člana 43, pod nazivom Shodna primjena odredaba Krivičnog zakonika. Zato, sve što je prethodno rečeno kod analize odgovarajućih stavova Zakona Crne Gore, vrijedi i za primjenu Zakona o odgovornosti pravnih lica Republike Srbije.

Sporne tačke u tumačenju i primjeni francuskog i slovenačkog zakonodavstva

U uporednom zakonodavstvu postoji mnogo različitih pravila o primjeni krivičnog zakonodavstva, a nisu rijetki slučajevi da se ukazuje na probleme u njihovom tumačenju ili primjeni.

Zakonodavstva u Bosni i Hercegovini o odgovornosti pravnih lica za krivična djela gotovo u neizmjenjenom obliku preuzeta su (prepisana) iz zakonodavstva Republike Slovenije o odgovornosti pravnih lica za krivična djela, a zakonodavstvo o odgovornosti pravnih lica za krivična djela rađeno je po uzoru na francuski zakonodavni model. Stoga je korisno uporediti rješenja koja su propisana u francuskom i slovenačkom zakonodavstvu i kratko se osvrnuti na osnovne probleme u primjeni zakonskih odredaba o prostornom važenju krivičnog zakonodavstva Francuske i Slovenije.

Francusko krivično (kazneno) zakonodavstvo propisuje da za krivična djela mogu odgovarati i pravna lica osnovana u inostranstvu. Kao posljedica prihvatanja odgovornosti predmetne kategorije pravnih lica za krivična djela, u praksi se javljaju mnogi problemi i otvaraju brojna pitanja. Najčešća pitanja su: Kako se provjerava dvojna kažnjivost pravnog lica? Da li pitanje provjeravanja obuhvata i pitanje odgovornosti pravnih lica u državi u kojoj je ono osnovano? Da li se pravila o odgovornosti propisana u francuskom zakonodavstvu mogu primijeniti i na strana pravna lica (društva) koja po domaćem građanskom pravu nemaju pun status pravnog lica? Francuska praksa još nije dala odgovore na ova pitanja.¹⁹

Krivično zakonodavstvo Republike Slovenije o odgovornosti pravnih lica za krivična djela sadrži slična rješenja, jer je rađeno po uzoru na francuski zakonodavni model. Tako se u Republici Sloveniji često postavljalo pitanje: Da li, i uolikoj mjeri, zakon može važiti i za krivična djela učinjena u inostranstvu? Pri tome se skreće pažnja na činjenicu da mnoge strane države ne poznaju institut odgovornosti pravnih lica za krivična djela, te izvodi zaključak da važenje domicilnog zakona za krivična djela koja su učinjena u inostranstvu djeluje kao neopravdano zanemarivanje strane represivne vlasti, a može poljuljati načelo *nullum crimen, nula poena, sine lege*.²⁰ Imajući sve izloženo u vidu, procjenjuje se da je predlagač zakona bio svjestan ovih problema i ograničio važenje krivičnog zakona za djela učinjena u inostranstvu samo na one slučajeve u kojim su aktivni i pasivni subjekti očigled-

¹⁸ Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična dela Republike Srbije, Službeni glasnik Republike Srbije broj 97/2008.

¹⁹ Tosza, S., u Jakulin, V. (2010 a): Sličnosti i razlike u uređenju odgovornosti pravnih lica za krivična djela u francuskom i slovenačkom pravu, Tematski zbornik radova na temu Reforma krivičnog pravosuđa (ur. M. Petrović), Niš: Pravni fakultet u Nišu, str. 86.

²⁰ Ibid., str. 87.

no podređeni domaćem pravnom redu. Zakon stoga važi za djela učinjena u inostranstvu, i to samo onoliko koliko je potrebno da se spriječi da pravno lice izbjegne odgovornost za krivično djelo jednostavnim preseljenjem na područje druge države.²¹

Za našu temu važno je napomenuti da su gotovo sve norme o prostornom važenju zakonodavstava u Bosni i Hercegovini u dijelu o odgovornosti pravnih lica za krivična djela uglavnom podudarne sa normama Slovenačkog krivičnog zakonodavstva. Stoga se primjedbe u pogledu zakonodavnih rješenja i problemi uočeni u praktičnoj primjeni Zakona o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja Republike Slovenije mogu odnositi na zakone i sudsku praksu Bosne i Hercegovine u predmetnom domenu.

ZAKONODAVSTVA U BOSNI I HERCEGOVINI

Krivični zakoni u Bosni i Hercegovini ne daju definiciju pojma stranog pravnog lica, dok se teoretskim radovima navodi da svojstvo stranog pravnog lica ima ono pravno lice koje je svoj pravni subjektivitet dobilo na osnovu pravnog akta strane države čije se osnovno sjedište nalazi van teritorije Bosne i Hercegovine,²² a registrovanu djelatnost obavlja i u Bosni i Hercegovini. Predmetna definicija nije potpuno primjenjiva zbog nejasnog značenja pojma sjedišta. Preciznija definicija pojma stranog pravnog lica može se izvesti iz definicije pojma stranog ulagača iz člana 2 Zakona o politici direktnih stranih ulaganja u Bosni i Hercegovini,²³ gdje se pod ovim pojmom podrazumijeva „pravno lice formirano u skladu sa stranim zakonom, koje ima svoju registrovanu kancelariju, centralnu upravu ili glavno mjesto poslovanja u nekoj stranoj zemlji”.

Krivična zakonodavstva u Bosni i Hercegovini normirala su podudarna pravila o primjeni teritorijalnog i personalnog principa²⁴ u materiji prostornog važenja krivičnog zakonodavstva o odgovornosti pravnih lica (član 123 Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine,²⁵ član 126 Krivičnog zakona Republike Srpske,²⁶ član 127 Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine,²⁷ član 127 Krivičnog zakona Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine²⁸). Propi-

²¹ Obrazloženje člana 3 predloga zakona, Poročavalec Državnog zbora Republike Slovenije, god. XXIII, broj 30/97, u Jakulin (2010), strana 87.

²² Babić, Miloš; Filipović, Ljiljana; Marković, Ivanka i Rajić, Zdravko (2005): Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini, Sarajevo: Savjet vijeća Evrope i Evropska komisija, strana 468.

²³ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine broj 17/98, 13/03 i 48/10.

²⁴ Prema personalnom principu, krivično zakonodavstvo jedne države primjenjuje se na njene državljane koji krivično djelo učine na teritoriji druge države. Pasivni personalni princip primjenjuje se kada je učinjenjem krivičnog djela povrijeđeno dobro te države ili dobro njenog građanina (ili pravnog lica). Aktivni se primjenjuje kada je povrijeđeno i dobro strane države ili dobro stranog državljanina (stranog pravnog lica). Detaljnije u Petrović, B. i Jovašević, D. (2005), op. cit., strana 44.

²⁵ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine broj 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10 i 47/14.

²⁶ Službeni glasnik Republike Srpske broj 49/2003, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12, 67/13.

²⁷ Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14 i 76/14.

²⁸ Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine broj 6/05, 21/10, 9/13, 33/13 (prečišćeni tekst).

sano je da se domaće zakonodavstvo primjenjuje na domaća i strana pravna lica koja učine krivično djelo na njenoj teritoriji (teritorijalni), te na domaća i strana pravna lica koja imaju sjedište ili obavljaju svoju registrovanu djelatnost u Bosni i Hercegovini, a krivično djelo učine van Bosne i Hercegovine (personalni princip).

Prvi stav prethodno navedenih zakonskih odredaba o prostornom važenju krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini propisuje da domaće i strano pravno lice odgovara za sva krivična djela učinjena na teritoriji države, entiteta ili distrikta (princip *lex loci delicti commissi*). **Teritorijalni princip** u svim krivičnim zakonodavstvima predstavlja osnovni princip, te se krivično zakonodavstvo jedne države primjenjuje na cijeloj njenoj teritoriji čak i u slučajevima kada se radi o krivičnim djelima koja proizvode učinke u dvjema ili više država. Primjena domaćeg krivičnog zakonodavstva ne podrazumijeva samo primjenu krivičnih zakonodavstava Bosne i Hercegovine, već i primjenu pravila iz međunarodnih ugovora ili drugih dokumenata koje je ratifikovala Bosna i Hercegovina kao država strana.

Za primjenu teritorijalnog principa prema pravnom licu bitno je da se tačno utvrdi mjesto gdje je izvršeno krivično djelo, a nakon toga primjenjuje se zakonodavstvo države na čijoj teritoriji je učinjeno krivično djelo, bez obzira da li se kao učinilac javlja domaće ili strano pravno lice. Zbog toga, u uporednom zakonodavstvu o odgovornosti pravnih lica ovaj princip propisan je kao primarni, a u praksi nije sporna njegova primjena. Odredbe krivičnih zakonodavstava u Bosni i Hercegovini o primjeni ovog principa na pravna lica ne razlikuju se od odredaba iste vrste iz uporednog zakonodavstva. Kod primjene ostalih principa, stvari stoje drugačije.

Princip **pasivnog personaliteta** u krivičnim zakonodavstvima u Bosni i Hercegovini, njenim entitetima i distriktu, predstavlja pravo Bosne i Hercegovine, njenih entiteta i Distrikta da primijene svoje krivično zakonodavstvo u odnosu na strane državljane za krivična djela koja su učinjena u inostranstvu, a na njihovu štetu, na štetu državljana Bosne i Hercegovine i njenih entiteta ili domaćih pravnih lica. Primjenjuje se pod uslovom da djelo nije obuhvaćeno realnim principom.²⁹ Za primjenu principa je još potrebno da se učinilac zatekne na području Bosne i Hercegovine, entiteta ili distrikta ili da je izručen Bosni i Hercegovini, te da postoji identitet norme. Primjena principa pasivnog personaliteta je supsidijarna, jer će princip biti primijenjen samo pod uslovom da van Bosne i Hercegovine već nije pružena odgovarajuća pravna zaštita interesa oštećenih. Može se primjeniti na domaća pravna lica, a na strana pravna lica primjenjuje se samo ukoliko strano pravno lice na teritoriji Bosne i Hercegovine ima svoj organizacioni dio ili na njenoj teritoriji obavlja svoju registrovanu djelatnost.

Problemi koji nastaju usljed nemogućnosti dosljedne primjene teritorijalnog principa rješavaju se primjenom principa **aktivnog personaliteta**, koji proizilazi iz perso-

²⁹ Realni ili zaštitni princip predstavlja pravo jedne države da primjenjuje svoje zakonodavstvo prema svim licima, bez obzira na njihovo državljanstvo i bez obzira na to gdje je krivično djelo učinjeno – u slučaju da učine krivično djelo protiv značajnijih dobara te države, njenih građana ili pravnih lica. Kako nije moguća dvostruka kažnjivost, primjena principa je ograničena na slučajeve kada učinioci u drugoj državi nisu kažnjeni za to krivično djelo.

nalne suverenosti Bosne i Hercegovine, njenih entiteta i distrikta nad svojim građanima. Ovaj princip iskazuje se kao pravo države da primjeni svoje krivično zakonodavstvo prema svojim državljanima i pravnim licima, koji izvan Bosne i Hercegovine učine krivično djelo protiv strane države, njenih državljana ili stranih pravnih lica, te onemogućava lica koja učine krivično djelo u inostranstvu da izbjegnu krivično gonjenje sklanjanjem u Bosnu i Hercegovinu. Naime, na osnovu principa aktivnog personaliteta, Bosna i Hercegovina, njeni entiteti i distrikt imaju pravo da vode krivični postupak protiv svojih državljana, građana i pravnih lica kada krivično djelo učine u drugoj državi, ali nemaju pravo da u drugoj državi liše slobode neko fizičko lice, odnosno neko rukovodno ili odgovorno lice u pravnom licu. Kako mnoge države ne izručuju svoje državljanke radi krivičnog gonjenja u drugoj državi, Bosna i Hercegovina, njeni entiteti i distrikt prema principu aktivnog personaliteta, dužna je da podvrgne svom krivičnom postupku učinioaca krivičnog djela u svim slučajevima kad ga ne izručuje drugoj državi. U pogledu pravnih lica, primjena principa je moguća u potpunosti, pod uslovom da domaće pravno lice koje je učinilo krivično djelo u drugoj državi već nije osuđeno u toj državi na osnovu primjene realnog principa.

UTICAJ MEĐUNARODNIH DOKUMENATA NA ZAKONODAVSTVA U BOSNI I HERCEGOVINI

Veliki broj krivičnih djela tzv. transnacionalnog organizovanog kriminaliteta vrši se pod plaštom legalnog poslovanja pravnih lica. O posljedicama koje nastaju izvršenjem tih djela dovoljno nam govori sljedeći podatak. Naime, otvarajući šestu sjednicu Konferencije „potpisnica Konvencije UN za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala” u Beču 15. oktobra 2012. godine, izvršni direktor Kancelarije UN za borbu protiv narkotika i kriminala (UNODC) Juri Fedorov rekao je da štete od transnacionalnog kriminala iznose više stotina milijardi dolara, a broj žrtava dostiže više miliona ljudi.³⁰ Sljedeća opasna prijetnja cjelokupnoj svjetskoj bezbjednosti nazire se u vidu terorizma. Broj mrtvih koji su u svijetu stradali u terorističkim napadima na godišnjem nivou bio je najveći u toku 2007. godine, kada je sukob u Iraku takođe bio najžešći, a od tada opada. Iako podaci o 7.473 mrtva u 2011. govore da je taj broj manji za 25% u odnosu na 2007. godinu, analitičari tvrde da su američke vojne intervencije preduzimane kao dio „rata protiv terorizma”, koji Zapad vodi protiv Al Kaide, samo pogoršale stvari.³¹ Definitivno, snabdijevanje terorista svim vrstama naoružanja teče posredstvom pravnih lica. Radi stvaranja osnova za unapređenje saradnje između država u sprečavanju organizovanog kriminala i terorizma i borbi protiv njih, Ujedinjene nacije i Savjet Evrope donijeli su dvije konvencije koje predstavljaju okvir za uređenje domicilnog zakonodavstva država strana. Bosna i Hercegovina ratifikovala je ove konvencije i time preuzela obavezu da u svoje domicilno zakonodavstvo implementira u konvencijama sadržana pravila o primjeni principa prostornog važenja zakonodavstva.

Implementacija pravila o primjeni zakonodavstva iz Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju terorizma podrazumijeva primjenu principa aktivnog personaliteta, koji onemogućava da se učinioци krivičnih djela sklone u drugu državu i tako izbjegnu gonjenje. Stoga

³⁰ Dostupno na internet stranici: <http://www.glas-javnosti.rs/aktuelne-vesti/2012-10-15/transnacionalni-kriminal-izaziva-ogromnu-stetu-i-patnje>; podatak preuzet 14.12.2013. godine.

³¹ Podaci dostupni na internet stranici: <http://dnevnik.hr/vijesti/svijet/teroristicki-napadi-u-porastu-broj-mrtvih-u-padu-od-2007.html>, preuzeti 15.12.2013. godine.

je bilo neophodno da se u krivična zakonodavstva u Bosni i Hercegovini unesu dopune koje će ići u korak sa Konvencijama i sa novim tendencijama razvoja krivičnih zakonodavstava evropskih zemalja. Time se ujedno organima gonjenja daju veća ovlašćenja, koja im pripadaju prema međunarodnom pravu i ustaljenoj sudskoj praksi. U skladu sa ovim zahtjevima dopunjene su postojeće zakonske odredbe o prostornom važenju krivičnog zakonodavstva i unesen je novi stav (stav 3), koji sadrži princip aktivnog personaliteta. Prema dopunama, oštećeni mogu biti strana država, strani državljanin ili strano pravno lice koje učini bilo koje krivično djelo, izuzimajući krivična djela iz grupe krivičnih djela protiv ustavnog uređenja. Predmetna usklađenja stoga su bila nužna i opravdana.

ZAKLJUČAK

Zakonodavstva u Bosni i Hercegovini su pitanja primjene domaćeg zakonodavstva na pravna lica u osnovi uredila u skladu sa međunarodnim standardima i rješenjima koja se uobičajeno primjenjuju u uporednom zakonodavstvu.

Ako je krivično djelo na teritoriji Bosne i Hercegovine učinilo domaće ili strano pravno lice, na učinioce se primjenjuje domaće zakonodavstvo (teritorijalni princip). Zakonodavstva u Bosni i Hercegovini primjenjuju se na strano pravno lice koje svoju registrovanu djelatnost obavlja u Bosni i Hercegovini ili tu ima svoju organizacionu jedinicu. U drugim slučajevima, domaće zakonodavstvo se primjenjuje na pravno lice samo u mjeri koja je neophodna potrebno da se ono spriječi u izbjegavanju odgovornosti za krivična djela koja je učinilo na teritoriji druge države.

Prilikom rješavanja pitanja da li su ispunjeni uslovi za primjenu domaćeg zakonodavstva na domaća ili strana pravna lica, neophodno je slijediti redosljed provjere ispunjenja zakonom propisanih uslova. Na početku je potrebno utvrditi mjesto izvršenja krivičnog djela (gdje je preduzeta jedna ili više radnji izvršenja i ostvareni ostali konstitutivni elementi konkretnog krivičnog djela), koje dobro je povrijeđeno izvršenjem i ko se javlja kao oštećeni, te utvrditi državljanstvo pravnog lica koje se javlja kao učinilac.

BIBLIOGRAFIJA:

1. Babić, I. (2008). *Priuredno pravo*, drugo izdanje, Beograd: Univerzitet Singidunum.
2. Babić, M., Filipović, Lj., Marković, L., i Rajić, Z. (2005). *Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Savjet vijeća Evrope i Evropska komisija.
3. Degan, V. (2006). *Međunarodno pravo*, 2. izdanje, Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.
4. French Penal Code, verzija na engleskom jeziku na internet adresi: <http://legislationline.org/download/action/download/id/1674/file/848f4569851e2ea7eabfb2ffcd70.htm/preview>, sadržaj preuzet 20.02.2011. godine.
5. Jakulin, V. (2010). *Sličnosti i razlike u uređenju odgovornosti pravnih lica za krivična djela u francuskom i slovenačkom pravu*, Tematski zbornik radova na temu Reforma krivičnog pravo-suda (ur. M. Petrović), Niš: Pravni fakultet u Nišu.
6. Kaurinović, D. (2006). *Retroaktivna primjena krivičnog zakona*, Pravna riječ, broj 7 (vol. 3), Banja Luka: Udruženje pravnika Republike Srpske.
7. Konvencija Savjeta Evrope o pranju novca, otkrivanju, privremenom oduzimanju i konfiskaciji dobiti stečene kriminalnim radnjama i o finansiranju terorizma, Službeni glasnik BiH, Međunarodni ugovori broj 14/07.
8. Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju terorizma, Službeni glasnik BiH, Međunarodni ugov-

- ori broj 14/07.
9. Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, Međunarodni ugovori broj 3/2002.
  10. Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine broj 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10 i 47/14.
  11. Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine broj 6/05, 21/10, 9/13, 33/13 (prečišćeni tekst).
  12. Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14 i 76/14.
  13. Krivični zakon Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske broj 49/2003, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12, 67/13.
  14. Krivičnopravna konvencija Vijeća Evrope protiv korupcije, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, Međunarodni ugovori broj 36/01.
  15. Кривичниот законик на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија број 37/96, 80/99, 4/2002, 43/2003, 19/2004 (пречистен текст), 81/2005, 60/2006, 73/2006, 87/2007, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 44/11, 51/11, 135/11, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14.
  16. Lazarević, Lj., Vučković, B., i Vučković, V. (2007). Komentar zakona o odgovornosti pravnih lica za krivična djela, Cetinje: Obod.
  17. Petrović, B., i Jovašević, D. (2005). *Krivično/kazneno pravo Bosne i Hercegovine*, Opći dio, Sarajevo, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
  18. Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična dela Republike Srbije, Službeni glasnik Republike Srbije broj 97/2008.
  19. Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela Crne Gore, Službeni list Republike Crne Gore broj 02/07, 13/07, 30/12.
  20. Zakon o odgovornosti pravnih oseb Republike Slovenije, Uradni list Republike Slovenije številko 59/99, 98/04 (uradno prečišćeno besedilo), 65/08 i 57/2012.
  21. Zakon o odgovornosti pravnih osoba Republike Hrvatske, Narodne novine broj 151/03, 110/07, 45/11, 143/12.
  22. Zakon o politici direktnih stranih ulaganja u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine broj 17/98, 13/03 i 48/10.
  23. Zakon o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, Narodne novine broj 76/09, 116/10, 145/10, 57/11, 136/12, 148/13 (pročišćeni tekst).
  24. Zakoni u Bosni i Hercegovini

Miodrag Bukarica

Law College, PanEuropean University Apeiron, Banja Luka and prosecutor of District Prosecutor's Office Banja Luka

Application of the Legislation Concerning the Place of Commission of the Offense and Nationality of Legal Entity

Conclusion: Legislations in Bosnia and Herzegovina have regulated the issues of application of the national legislation to the legal persons in accordance with the international standards and solutions that are usually applied in comparative legislation.

If a national or foreign legal person committed an offence on the Bosnia and Herzegovina territory, the perpetrator shall be subject to the national legislation (territorial principle). Legislations in Bosnia and Herzegovina are applied to the foreign legal person which pursues its registered activities in Bosnia and Herzegovina or has a registered organizational unit in BiH. In other cases, national law is applied to the legal person solely to the extent necessary for the purpose of preventing it from avoidance of responsibility for the offence committed on the territory of another state.

In resolving the issue whether the requirements for application of the national law to the national or foreign legal person are satisfied, it is necessary to follow the order of checking the fulfillment of the legally prescribed requirements. At the beginning, it is necessary to establish the place of commission of the offence (where one or more acts were committed and other constitutive elements of the particular offence exist), which value was affected by the offence and who is the victim, as well as, establish the nationality of the legal person who is the offender.

Keywords: validity, personality, foreign legal person.